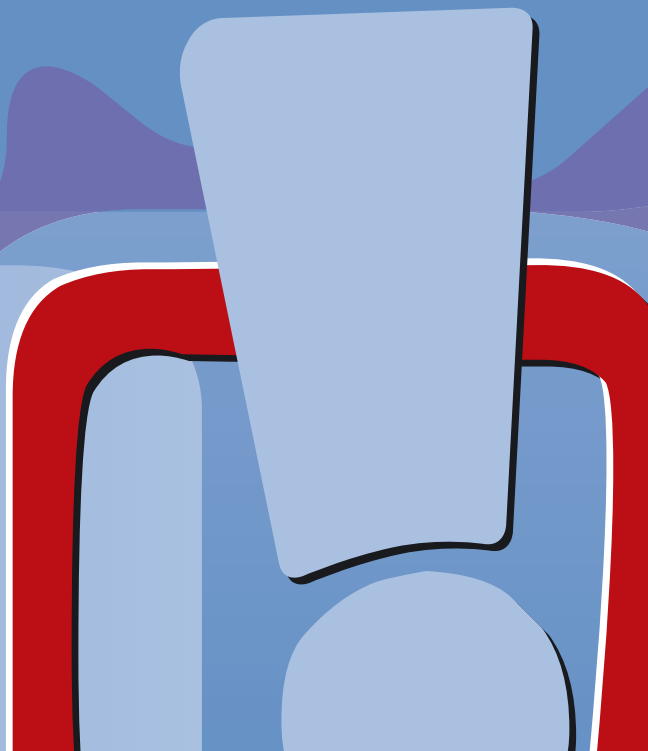
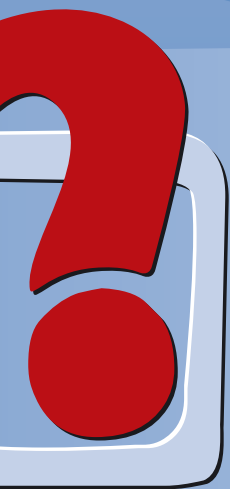

*Trumpai
apie lygias
galimybes*

Parengė Klementina Gečaitė ir Lina Mališauskaitė

Dizaineris Darius Abromaitis (IMAGO, www.imago.lt)

Leidinyi išleistas pagal Nacionalinę antidiskriminacinę
2006-2008 programą

© Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba

© Klementina Gečaitė

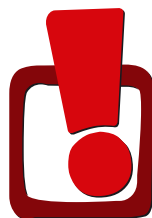
© Lina Mališauskaitė

Vilnius, 2006

Visi žmonės Lietuvoje yra ginami nuo diskriminacijos. Dėl šios priežasties Lietuva priėmė **Lygių galimybių įstatymą** bei **Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymą**. Visi žmonės turi žinoti pačias svarbiausias Lygių galimybių įstatymo bei Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo dalis tam, kad galėtų įgyvendinti savo teises. Informacija apie svarbiausias žmogaus teises žmogui turi būti pateikiama jam suprantama forma, nes savo teises įgyvendinti gali tik gerai informuotas pilietis.

Diskriminacija – tai neteisingas elgesys, kuomet yra apribojamos ar atimamos žmogaus teisės.

Įstatymas – tai valdžios patvirtintas taisyklių rinkinys.

Kokie yra įstatymai, numatantys lygias galimybes?

Tai **Lygių galimybių įstatymas** bei **Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymas**.

Šiais įstatymais siekiama sustabdyti žmonių diskriminaciją dėl:

- **amžiaus;**
- **seksualinės orientacijos;**
- **negalios;**
- **rasės ar tautybės;**
- **religijos;**
- **lyties.**

Pavyzdžiui, buvimo gėjumi arba lesbiete. Lesbietė – tai moteris, kuri jaučia seksualinį potraukį kitai moteriai. Gėjus – vyras, kuris jaučia seksualinį potraukį kitam vyrui.

Šie įstatymai taikomi viešo gyvenimo srityse, bet nėra taikomi privataus ir šeimos gyvenimo srityse.

Kokios yra svarbiausios šių įstatymų sąvokos?

Lygios galimybės – tai tarptautiniuose bei Lietuvos įstatymuose nustatytos elgesio taisyklės, kurios liepia vienodai elgtis su visais žmonėmis. Negalima išskirti žmonių dėl amžiaus, seksualinės orientacijos, negalios, rasės ar tautybės, religijos ar lyties.

Trumpai tariant, tai lygus elgesys su visais žmonėmis.

Lygių galimybių pažeidimas – tai žmogaus diskriminavimas dėl amžiaus, seksualinės orientacijos, negalios, rasės ar tautybės, religijos ar lyties.

Seksualinis priekabiavimas – tai žodžiu, raštu ar fiziniu veiksniu išreikštas seksualinio pobūdžio nenorimas elgesys su žmogumi. Toks elgesys užgauna žmogaus garbę.

Kokie yra diskriminacijos būdai?

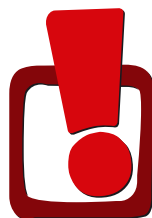
Tiesioginė diskriminacija yra tuomet, kai su žmogumi skirtingai elgiamasi dėl to, kad jis yra kitoks. Tai blogesnis

elgesys su žmogumi dėl amžiaus, seksualinės orientacijos, negalios, rasės ar tautybės, religijos ar lyties negu su kitais žmonėmis.

Tuomet, kai su visais žmonėmis elgiamasi vienodai, diskriminacijos nėra.

Tačiau tam tikrais atvejais įstatymai numato išimtis. Tokiais išimtiniais atvejais nevienodas elgesys yra teisėtas.

Išimtiniai atvejai gali būti tokie:

- **apribojimai dėl amžiaus;**
- **reikalavimas mokėti lietuvių kalbą;**
- **draudimas dalyvauti politikoje;**
- **leidimas dėl pilietybės taikyti skirtingas teises;**
- **reikalavimas taikyti įvairias priemones, kurios gali padėti neįgaliems žmonėms dirbti;**

Pavyzdžiui, balsuoti galima tik sulaukus 18 metų.

Pavyzdžiui, norintys gauti Lietuvos pilietybę, privalo išmokti lietuvių kalbą.

Pavyzdžiui, tik Lietuvos pilietis gali būti Lietuvos Prezidentu.

- **leidimas laikinai taikyti priemones, kurios padėtų silpnesniems žmonėms;**
- **profesiniai reikalavimai;**
- **reikalavimas tik vyrams taikyti karinę prievolę;**
- **speciali apsauga moterims besilaukiant kūdikio ar tėvams auginant vaiką.**

Pavyzdžiui, iš vertėjo galima reikalauti mokėti 4 užsienio kalbas.

Visi šie atvejai yra teisėti ir nelaikomi diskriminacija.

Netiesioginė diskriminacija yra tuomet, kai iš pirmo žvilgsnio atrodo, jog visi žmonės turi vienodas galimybes ir yra vertinami vienodai.

Tačiau su kai kuriais žmonėmis yra elgiamasi blogiau nei su kitais.

Pavyzdžiui, darbdavys reikalauja nereikalingų dalykų – iš valytojo turėti vairuotojo pažymėjimą. Toks elgesys pažeidžia lygias galimybes.

Priekabiavimas – tai elgesys, kuris užgauna žmogaus garbę, žemina jį ir baugina.

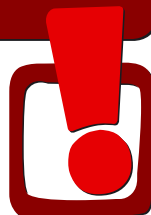
Pavyzdžiui, iš neįgalaus žmogaus yra šaipomasi arba jis vadinamas užgauliais vardais.

Nurodymas diskriminuoti yra tuomet, kai kas nors liepia vienam žmogui kitą menkinti, žeminti, sudaryti jam blogesnes nei visiems galimybes.

Ką daryti žmogui, kuris yra diskriminuojamas?

Jeigu žmogus mano, kad jis yra diskriminuojamas, tai jis gali skųstis lygių galimybių kontrolieriui.

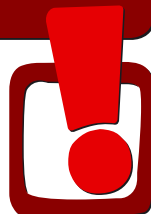

Žmogus, kuris skundžiasi, neturi įrodyti, kad jį diskriminavo. Tas, kurį skundžia, turi įrodyti, kad nepažeidė lygių galimybių. Tai yra jo užduotis įrodyti, kad nieko blogo nepadarė.

Kaip valdžios įstaigos įgyvendina lygias galimybes?

Valdžios įstaigos turi dirbti nepažeisdamos lygių galimybių.

Valdžios įstaigos turi:

- **kurti įstatymus, kurie nustato lygias galimybes;**
- **ruošti ir vykdyti programas, kurios užtikrina lygias galimybes;**
- **padėti kitoms įstaigoms ruošti bei vykdyti programas, kurios užtikrina lygias galimybes.**

Kaip mokymo įstaigos įgyvendina lygias galimybes?

Mokymo įstaigos turi dirbti nepažeisdamos lygių galimybių.

Mokymo įstaigos turi užtikrinti lygias galimybes kai:

- **priimama į mokymo įstaigas ar kvalifikacinius kursus;**
- **skiriami pinigai už gerą mokymąsi;**
- **skolinami pinigai mokslui;**
- **sudaromos mokymo programos;**
- **vertinamos žinios.**

Mokymo įstaigos turi užtikrinti, kad vadovėliuose nebūtų dalykų, kurie pažeidžia lygias galimybes. Taip pat vadovėliuose negali būti dalykų, kurie

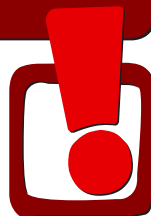
Pavyzdžiui, neįgaliesiems turi būti sudaromos programos, atitinkančios jų poreikius bei galimybes.

dėl amžiaus, seksualinės orientacijos, negalios, rasės ar tautybės, religijos ar lyties žemintų žmones, vadintų nepagarbiais vardais ir panašiai.

Kaip darbdavys įgyvendina lygias galimybes?

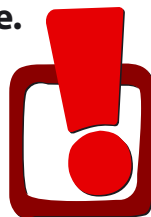
Darbdavys turi užtikrinti, kad nė vienas žmogus darbe nebus diskriminuojamas.

Darbdavys turi:

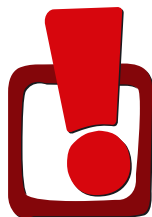
- visiems žmonėms taikyti vienodus reikalavimus priimant į darbą;
- visiems darbuotojams sudaryti lygias galimybes kelti savo kvalifikaciją ir mokytis;
- teisingai vertinti visų darbuotojų darbo rezultatus;
- teisingai atleisti iš darbo;
- teisingai mokėti už darbą;
- uždrausti priekabiavimą darbe;
- uždrausti seksualinį priekabiavimą darbe.

Darbdavys gali pykti ant darbuotojo, kuris skundžiasi dėl diskriminacijos. Tačiau jis neturi teisės atleisti jo iš darbo ar kitaip blogai elgtis su tuo darbuotoju.

Jei darbdavys dėl skundo su darbuotoju elgiasi blogai ar atleidžia jį iš darbo, tai vadinama **persekiojimu**.

Darbdavys turi sudaryti tinkamas darbo sąlygas neįgaliesiems dirbti.

Tinkamų darbo sąlygų sudarymas reiškia, kad darbdavys turi padaryti pakeitimus darbo vietoje tam, kad neįgalus darbuotojas galėtų dirbti.

Pavyzdžiui, darbdavys neįgaliems žmonėms gali suteikti trumpesnę darbo dieną, skirti papildomo laiko darbui išmokti, pagalbą mokantis.

Kaip darbdavys gali sudaryti tinkamas darbo sąlygas neįgaliam darbuotojui?

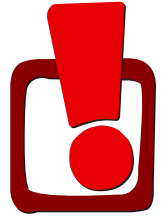
Darbdavys turi pagalvoti, kaip padėti neįgaliajam žmogui sėkmingai atlikti savo darbą.

Darbdavys gali:

- **žmogui su intelekto sutrikimais darbo užduotį pateikti lengvai suprantama kalba;**
- **suteikti daugiau laiko darbui atlikti;**
- **išdėstyti daiktus taip, kad neįgaliam darbuotojui būtų lengviau juos pasiekti;**

- aprūpinti specialiais daiktais, kad neįgaliam darbuotojui būtų lengviau atlikti darbą;
- paskirti pagalbininką;
- įrengti keltuvaž, kad žmogus su judėjimo negalia galėtų patekti į darbo vietą.

Darbdavys tinkamas sąlygas neįgaliam darbuotojui turi sudaryti dar prieš priimdamas jį į darbą.

Ar visada darbdavys turi sudaryti tinkamas darbo sąlygas?

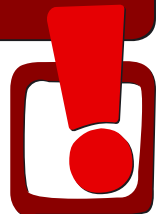
Darbdavys gali nepritaikyti darbo sąlygų tik tada, kai pritaikymai yra sunkiai įgyvendinami ir labai brangūs.

Tačiau gavęs paramą iš valstybės tinkamoms darbo sąlygoms sukurti, darbdavys nebegali sakyti, kad pritaikymas jam per brangus.

Kas yra diskriminuojantys skelbimai?

Tai skelbimai priimti į darbą arba mokytis, kuriuose pažeidžiamos lygios galimybės.

Skelbimuose priimti į darbą ar mokytis draudžiama nurodyti tokius reikalavimus, kurie suteiktų pranašumą tam tikriems žmonėms.

Pavyzdžiui, nurodoma, kad į darbą bus priimtas tik jaunas darbuotojas. Toks skelbimas pažeidžia vyresnio amžiaus žmogaus teisę gauti darbą. Tai laikoma diskriminacija dėl amžiaus.

Kaip įgyvendina lygias galimybes prekių ir paslaugų teikėjai?

Prekių ir paslaugų teikėjai visiems žmonėms turi užtikrinti lygias galimybes gauti prekes ar paslaugas.

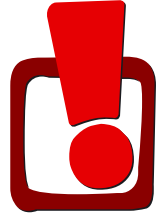
Prekių ir paslaugų teikėjas turi:

- **užtikrinti visiems vienodas galimybes gauti norimas prekes ar paslaugas;**
- **taikyti visiems vienodas prekių ar paslaugų kainas;**
- **užtikrinti visiems vienodas galimybes gauti būstą;**
- **teikti suprantamą informaciją apie prekes ar paslaugas;**
- **užtikrinti, kad informacija apie prekes ir paslaugas neįžeistų, nežemintų žmogaus dėl amžiaus, seksualinės orientacijos, negalios, rasės ar tautybės, religijos ar lyties.**

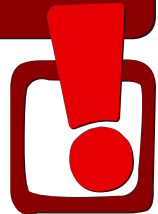
Kas yra lygių galimybių pažeidimas?

Lygių galimybių pažeidimas yra tuomet, kai valdžios įstaigos, mokymo įstaigos, darbdaviai, prekių ir paslaugų teikėjai blogiau elgiasi su žmonėmis dėl amžiaus, seksualinės orientacijos, negalios, rasės ar tautybės, religijos ar lyties.

Kas Lietuvoje kovoja su diskriminacija?

Kovai su diskriminacija Lietuvoje yra įsteigta Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba.

Tarnyba yra Vilniuje, Šeimyniškių g. 1A, LT-09312.

Tel. (8~5) 2612787, faks.: (8~5) 2612725.

El. paštas: mvlgk@lrs.lt

Tarnyba siekia išaiškinti diskriminacijos atvejus ir siekia teisingumo.

Tarnybai vadovauja lygių galimybių kontrolierius. Lygių galimybių kontrolierius yra didelę darbo patirtį turintis teisininkas.

Lygių galimybių kontrolierius tiria skundus dėl:

- **tiesioginės diskriminacijos;**
- **netiesioginės diskriminacijos;**
- **priekabiavimo;**
- **seksualinio priekabiavimo.**

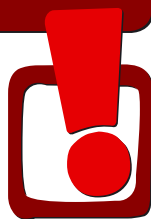
Lygių galimybių kontrolierius taip pat teikia siūlymus, kaip užtikrinti lygias galimybes įvairiose įstaigose.

Kovoti už lygias galimybes taip pat padeda įvairios organizacijos (pavyzdžiui, sutrikusio intelekto žmonėms kovoti su diskriminacija padeda Lietuvos sutrikusio intelekto žmonių globos bendrija „Viltis“) bei geros valios žmonės.

Kaip elgtis žmogui, kuris yra diskriminuojamas?

Kiekvienas žmogus, kuris yra diskriminuojamas ar prie kurio priekabiaujama, turi teisę pateikti skundą lygių galimybių kontrolieriui.

Skundas pateikiamas raštu.

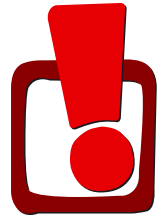
Tam tikrais svarbiais atvejais lygių galimybių kontrolierius gali pradėti tyrimą ir gavęs pranešimą telefonu, ar nustatęs iš spaudos, kad buvo pažeistos lygios galimybės.

Skunde turi būti parašyti tokie dalykai:

- skundas skiriamas lygių galimybių kontrolieriui;
- asmens, kuris pateikia skundą, vardas, pavardė arba organizacijos pavadinimas;
- skundžiamų įstaigų pavadinimai ar asmenų vardai ir kur jie dirba;
- aprašomos skundžiamos aplinkybės;
- prašymas kontrolieriui ištirti aprašytą atvejį;
- data;
- parašas.

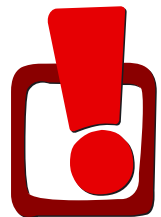
Nors skundas turi būti parašytas pagal reikalavimus, kai kuriems žmonėms, pavyzdžiui, turintiems intelekto sutrikimų, gali būti sunku jų laikytis.

Tačiau net jei skundas surašytas ir nelabai teisingai, kontrolierius vis tiek jį nagrinės.

Prie skundo taip pat galima pridėti turimų dokumentų ir kitų įrodymų, ar nurodyti asmenis, kurie galėtų paliudyti tai, kas parašyta skunde.

Žmogus turi paduoti skundą per 3 mėnesius nuo tada, kai su juo neteisingai pasielgė.

Ką daro lygių galimybių kontrolierius gavęs skundą?

Kai kontrolierius gauna skundą, jis pirmiausiai patikrina, ar tikrai buvo atlikti veiksmai, kurie aprašomi skunde. Po to patikrina, ar tie veiksmai prieštarauja įstatymams. Dar vėliau kontrolierius išsiaiškina, kas atliko pažeidimą ir dėl kokių priežasčių bei nustato kitus faktus.

Per kiek laiko lygių galimybių kontrolierius išnagrinėja skundą?

Skundas išnagrinėjamas per **1 mėnesį**.

Tačiau jei atvejis labai sudėtingas, kontrolierius skundą gali nagrinėti **2 mėnesius**.

Ką gali nuspręsti lygių galimybių kontrolierius?

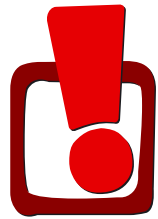
Kai skundas išnagrinėjamas, tuomet nustatoma, ar buvo diskriminacija.

Kontrolierius gali nuspręsti:

- jei buvo nusikaltimas, tai perduoti skundą ikiteisminiam tyrimui;

- kreiptis į diskriminavusį žmogų ir liepti jam nutraukti diskriminuojančius veiksmus;
- paskirti diskriminavusiam žmogui baudą;
- atmesti skundą, jei nėra diskriminacijos;
- jei trūksta informacijos, nutraukti tyrimą;
- įspėti diskriminavusį žmogų;
- laikinai ar visiškai uždrausti reklamą, jei ji žemina žmogaus garbę ir orumą.

Jeigu kontrolierius nustato, kad skundą padavęs žmogus tikrai buvo diskriminuotas, tai toks žmogus turi teisę reikalauti, kad jam atlygintų patirtą žalą.

Kada lygių galimybių kontrolierius nenagrinėja skundo?

Kartais kontrolierius nenagrinėja skundo. Tai būna tuomet, kai:

- trūksta informacijos;
- skundas paduodamas praėjus 3 mėnesiams po diskriminacijos;
- skundžiamasi dėl tokių dalykų, kurie nėra diskriminacija;
- skundas dėl diskriminacijos yra nagrinėjamas teisme.

Kai kontrolierius skundo nenagrinėja, skundas per 15 dienų grąžinamas jį padavusiam žmogui. Be to, kontrolierius paaiškina, kodėl skundą grąžina ir pataria, kur reikia kreiptis.

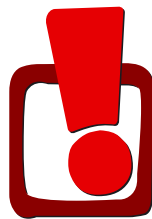
Ką dar gali lygių galimybių kontrolierius?

Tirdamas skundą, lygių galimybių kontrolierius turi teisę reikalauti informacijos iš įvairių žmonių bei įstaigų. Šie žmonės informaciją privalo pateikti.

Taip pat kontrolierius turi teisę reikalauti iš žmogaus, kuris diskriminavo, pasiaiškinti. Pasiaiškinimą žmogus turi pateikti per 10 dienų.

Kartais lygių galimybių kontrolierius gali norėti papasakoti apie nustatytą diskriminaciją žurnalistams. Tuomet jis prieš tai turi paklausti skundą padavusio žmogaus, ar šis sutinka.

Žemiau jūs rasite keletą klausimų. Atsakę į juos, jūs pasitikrinsite savo žinias bei sužinosite, ar Lietuvoje priimti įstatymai prieš diskriminaciją yra veiksmingi.

Ar kada nors gavote informaciją apie diskriminaciją jums lengvai suprantama kalba, vaizdo ar garso įrašų?

Taip: Ne:

Ar jums kas nors papasakojo apie jūsų teisę kovoti prieš diskriminaciją?

Taip: Ne:

Ar žinote, ką turėtų padaryti darbdavys, kad jūs galėtumėte dirbti?

Taip: Ne:

Ar jums kas nors papasakojo, kaip jūs galite kovoti prieš diskriminaciją?

Taip: Ne:

Ar buvote kada nors diskriminuojamas?

Taip: Ne:

Ar jūs kalbėjote apie diskriminaciją su savo draugais, tėvais ar globėjais?

Taip: Ne:

Jei į daugumą klausimų atsakėte „Ne“, vadinasi, dar daug kas turi būti padaryta kovoje prieš diskriminaciją.

**LYGIŲ GALIMYBIŲ
KONTROLIERIAUS TARNYBA**

Šeimyniškių g. 1A, 09312 Vilnius

Tel. 8~5 2612787

Faks. 8~5 2612725

El. paštas: mvlgk@lrs.lt

Interneto svetainė: www.lygybe.lt

